

Samen-op-Weg — van over de grens gezien

Achter in het jaarboek van de Gereformeerde Kerken staan dertien gemeenten vermeld, die tot deze kerken behoren en die toch niet in Nederland te vinden zijn. Het gaat om de Evangelisch-altreformierte Kirche in Niedersachsen. Ze telt bijna 7000 leden, verdeeld over acht gemeenten in de graafschap Bentheim en vijf in Oostfriesland.

Mij is gevraagd, hoe deze kerken tegen "Samen-op-Weg" aankijken en wat hun positie in het geheel is. Ik durf alleen enkele persoonlijke opmerkingen en indrukken te geven als iemand, die binnen de Evangelisch-altreformierte Kirche is groot geworden en die sinds 7½ jaar predikant is in één van die Duitse gemeenten.

Er bestaat geen „Altreformierte houding" ten aanzien van Samen-op-Weg". De reacties lopen erg uiteen, zoals ook in Nederland. Toch zijn er bepaalde punten die gewoon anders zijn, omdat de kerken in Duitsland zich in een andere situatie bevinden.

De Landeskirchen

De Bondsrepubliek Duitsland is voor de helft rooms-katholiek, vooral in het zuiden en voor de helft protestants, vooral in het noorden. Er bestaan zeventien verschillende Landeskirchen, waarvan er twee (overwegend) reformiert zijn, nl. de Evangelisch Reformierte Kirche in Nordwestdeutschland en de Lippische Landeskirche. De overige Landeskirchen zijn ontstaan uit een door de overheid afgedwongen samengaan van lutheranen en hervormden, dat al in de vorige eeuw in 1834 is begonnen. De hervormden in deze Landeskirchen zijn meestal alleen nog herkenbaar aan hun Heidelbergse Catechismus en soms aan de liturgie van hun kerkdiensten. Zij vormen een heel kleine minderheid in de verschillende Landeskirchen. Zij hebben in de vorige eeuw gezamenlijk de „Reformierte Bund" opgericht. Je zou bijna kunnen stellen, dat de helft van de mensen in Duitsland rooms-katholiek en de helft luthers is. Op het geheel van de bevolking telt de Bondsrepubliek minder dan 5% hervormden. Niemand weet het precies, omdat veel van hen zich alleen maar evangelisch noemen. De Hervormde Kerken in Duitsland zijn dwergen tegenover de lutherse reuzen. Zij werken samen in de Evangelische Kirche Deutschlands (E.K.D.).

De Landeskirchen worden gefinancierd via de belasting. Een bepaald percentage van de belasting gaat naar de kerken toe. De verbindingen naar de overheid toe zijn wel minder strak geworden dan vroeger, maar zij zijn nog duidelijk aanwezig.

De Evangelisch-altreformierte Kirche met 7000 leden is een dwerg tegenover de Evangelisch-Reformierte Kirche in Nordwestdeutschland met 200.000 leden. Dwergeren zijn altijd een beetje bang voor de reuzen. Zij houden hen liever een beetje op afstand.

De Evangelisch-altreformierte Kirche

De Evangelisch-altreformierte Kirche is geen lid van de E.K.D.. Zij heeft geen deel aan de belastingkoek. Zij moet onderhouden worden door vrijwillige giften en bijdragen van hun leden. Als belijdenisgeschriften zijn voor haar bindend naast de Heidelbergse Catechismus, die alle hervormden in Duitsland kennen, ook de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse leerregels. De laatste twee zijn in Duitsland nauwelijks bekend en nergens als belijdenisgeschriften ingevoerd.

Met de Evangelisch-Reformierte Kirche in Nordwestdeutschland worden sinds 1970 goede en geregelde contacten onderhouden. In die tijd heeft de Evangelisch-altreformierte Kirche het Evangelische Kirchengesangbuch, Ausgabe für die Evangelisch-reformierte Kirche in Nordwestdeutschland overgenomen, omdat het bijna onmogelijk was, een nieuw eigen liedboek uit te geven, en omdat nergens anders in Duitsland de (bijna) volledige psalter in een liedboek is opgenomen.

In Duitsland wordt „Samen-op-Weg” nauwelijks opgemerkt. Alleen in de kerkelijke bladen van de Evangelisch-reformierte Kirche in Nordwestdeutschland vind je misschien eens per jaar terloops een korte melding van het een en ander. Kerkscheuring en -vereniging is een typisch Nederlandse zaak. Het is voor en buitenlander onvoorstelbaar en onverklaarbaar, hoe het bestaat, dat er in Nederland tenminste tien verschillende Gereformeerde Kerken aanwezig zijn.

Het kerkelijk leven in Duitsland windt zich op over vragen als „oorlog en vrede” en het woord daarover van de Reformierte Bund. Er wordt gediscussieerd over „De kerk en Israël”, over het arbeidsvraagstuk en over Zuid-Afrika, maar niet over Samen-op-Weg”. Behalve dan in de Evangelisch-altreformierte Kirche, want daar is alles net iets anders. Naast de genoemde vragen komt daar ook de vraag, „hoe zit het eigenlijk met Samen-op-Weg?”.

De reacties zijn erg verschillend. Bij veel mensen proef ik nog altijd iets van verwondering en verbazing: Zij zullen toch niet werkelijk samen gaan. Dat kan toch eigenlijk niet. Waarvoor zijn de vaders dan gescheiden? Dit soort vragen leeft heel duidelijk bij een aantal

mensen. Men is zich in het algemeen niet bewust, hoe lang het proces van „Samen op Weg” al gaande is en hoe ver het al gevorderd is. In Duitsland is van een regelmatig contact tussen Reformierten en Altreformierten pas sprake na 1970.

Samen op Weg wordt gezien tegen de achtergrond van Reformierten en Altreformierten. (Het Duits heeft voor gereformeerd en hervormd alleen het ene woord „reformiert”. Vandaar dat de Gereformeerden in Duitsland de naam „altreformiert” dragen. Zij mogen niet verward worden met de „oudgereformeerden” in Nederland.). In reformierte bladen en gesprekken wordt een beetje ondergronds dan ook wel eens de vraag gesteld: als zoiets in Nederland kan, waarom dan hier niet? De teneur van de altreformierte vragen heeft juist de ondertoon: Hoe kan zoiets in Nederland? Is de Hervormde Kerk „beter” geworden of de gereformeerde „slechter”? Beide vraagstukken berusten op een en hetzelfde misverstand.

Altreformiert wordt dan ook gelijk gesteld met gereformeerd en reformiert wordt geacht hetzelfde te zijn als hervormd. Dat is zeker niet het geval. Zelfs oefenen de Gereformeerde Kerken in Nederland onderling geen christelijke gemeenschap volgens art. 127 van de kerkorde met de Evangelisch-reformierte Kirche in Nordwestdeutschland (zie de lijst in het jaarboek 1985 blz. 461).

Drie van de 73 afgevaardigden naar de generale synode van de gereformeerde kerken zijn lid van de Evangelisch-altreformierte Kirche. De papieren van „Samen op Weg” bereiken ook de Evangelisch-altreformierte Kirche. Jammer genoeg zijn ze allemaal in het Nederlands. Deze moeten eerst vertaald worden, anders zijn ze op veel kerkeraden nauwelijks bespreekbaar. Een deputaatschap van de Duitse altreformierte synode heeft voor de zitting in november '85 juist heel wat stukken vertaald en aan de kerkeraden ter beoordeling voorgelegd.

Het deputaatschap heeft ook geprobeerd een eigen lijn uit te stippen. Men denkt in het algemeen, dat de Evangelisch-altreformierte Kirche ook deel zal uitmaken van een toekomstige „Samen-op-Weg-kerk”. Samen op Weg vraagt de Duitse kerken wel zich te bezinnen op hun eigen identiteit en de mogelijkheden voor samenwerking in Duitsland. Daarmee zijn de Duitse kerken druk bezig. Nog dit jaar besloot de Duitse synode, aan hun theologiestudenten de mogelijkheid te geven een groter deel van hun studie in Duitsland te doen/af te maken. De minimum studieduur in Kam-

pen of Amsterdam is vastgesteld op tenminste twee jaar.

Toen iedereen in het grensgebied nog het dialect beheerste, was de Nederlandse taal niet zo moeilijk te verstaan. Nu er veel - vooral jongere - mensen alleen nog het hoogduits beheersen, wordt de taalbarrière steeds groter. Er zijn bepaalde ontwikkelingen in de Gereformeerde Kerken, waarvan de Duitse kerken geen deel uitmaken. De vrijmaking, samen op weg, alsook bepaalde theologische ontwikkelingen na de Tweede Wereldoorlog, zijn naast andere dingen te noemen.

De Duitse kerken hebben geen deel gehad aan het ontwikkelingsproces van "Samen op Weg". Het viel niet in hun straatje. Nu worden zij er een beetje door overvallen. Aan deze kant van de grens heeft men de opening van de Gereformeerde Kerken naar buiten toe wel geconstateerd (b.v. de aansluiting bij de wereldraad van kerken), maar een groot gedeelte van de mensen heeft deze opening niet bewust mee voltrokken. "Samen op Weg" in Nederland zou wel eens de eigen zelfstandigheid van de Evangelisch-altreformatie Kirche kunnen bevorderen.

Tussen reformaten en altreformaten is er geen sprake van "Samen op Weg", hoewel er in de laatste 15 jaren heel wat toenadering te zien valt. De verschillen tussen beiden zijn in Duitsland veel sterker dan in Nederland. „Samen op Weg" kun je eenvoudig niet kopiëren of op de Duitse situatie overdragen.

"Samen op Weg" is een uitdaging voor de Duitse kerken, zich opnieuw te bezinnen op de eigen opdracht en taak. De vragen naar de grenzen van de kerk enerzijds en naar de helende werking van de bevrijdende boodschap van Christus anderzijds worden weer duidelijker gesteld.

Wat geloven en belijden wij als kerk van Christus?

De Duitse kerken kunnen het proces van "Samen op Weg" niet stop zetten of bevorderen, omdat het Nederlandse kerken betreft. Nederland is het land, waarin scheiding en hereniging al oude tradities hebben (1869, 1892). Er zijn misschien ook nergens ter wereld twee kerken, die zo op elkaar lijken als de Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Toch zullen de Duitse zusterkerken, als "Samen op Weg" doorgaat, een stukje meer vervreemd raken van een vertrouwde zuster, die tijdelijk zelfs bijna een moeder voor hen werd. Maar ja, kinderen of kleine zusters moeten ook volwassen worden. Ze moeten de grote zus, die bijna haar moeder werd, maar haar eigen gang laten gaan. Volwassen worden brengt eigen vragen en eigen problemen met

zich mee. De kerk van Christus blijft een strijdende kerk. Het triomferen blijft voor later, als Hij, die de overwinning behaald heeft, zal zijn alles en in allen. Hij is tenslotte de Heer der Kerk en ook der kerken. Mensen, die van elkaar en van Hem vervreemd waren, kunnen door zijn genade tot broeders en zusters en tot kinderen van de hemelse Vader worden. Als wij er maar om vragen. Het heeft een diepe betekenis, dat mensen in Duitsland vaak het Nederlandse lied nog kennen en graag zingen: „Heer, ai maak mij uwe wegen, door uw woord en geest bekend, leer mij, hoe die zijn gelegen en waarheen g'uw schreden wendt..."

De bezinning over de betekenis van "Samen op Weg" voor de Duitse altreformatie Kerken is gaande. Misschien is het goed voor de Nederlandse Kerken, hiervan op de hoogte te zijn / hierover geïnformeerd te zijn.

Ds. G.J. Beuker, geboren in 1953, is sinds 1978 predikant in Uelsen, de oudste gereformeerde kerk in Duitsland, op 1 januari 1838 gesticht door A. van Raalte.

Sinds 1923 is de Evangelisch-altreformatie Kirche in Niedersachsen aangesloten bij onze Gereformeerde kerken in Nederland en afgevaardigden van deze kerken komen naar de Generale Synode. Ds. Beuker, predikant te Uelsen wilde op ons verzoek zijn visie geven op het Samen-op-weg-proces in ons land en in bovenstaande impressies vindt u zijn mening hierover.

*P.S. Het adres van ds. G.J. Beuker is:
Eschweg 1, 4459 Velsen West-Duitsland.*

Redactie.

Neem een abonnement op

CREDO